

Kaos seeneriigis: usalda, aga kontrolli

Erast Parmasto, Seenevana

Kaoseteooria on üks tänapäeva kiiremini arenevaid teadussuundi. Siiski pole midagi uut siin päikese all. Üks kaosehüpoteesidest andis juba 232 aastat tagasi nime iseäralike elukate perekonnale.

Meile oma imetegudega tuntud parun Otto von Münchhausen avaldas 1766. aastal eksperimentaalse uurimuse: mis juhtub siis, kui murumuna eosetossu või mõne hallituse spoore mõõdukalt sooja vette puistata. Eosed paisusid ja muutusid tema andmetel liikuvateks loomataolisteks pallideks.

See naljakas justnagu-eksperimen-

tauurimus oleks jäänud märkamatu-na ühe nurgataguse väljaande veergudele. Oleks, kui parun poleks olnud kirjavahetuses kuulsa Linnéga, elusolendite esimese teadusliku süsteemi looja-ga. Linné andis asja uurimiseks ühele oma tudengile. See leidis, et nõgiseene eostest arenevad sooja vees kolme-nelja päevaga tuhanded pisikesed, ainult mikroskoobi all nähtavad ussikesed. Nüüd kirjeldas Linné oma "Looduse süsteemi" 12. trükis uue usside perekonna nimega *Chaos*. Kaks selle liiki arenevad nõgiseente või siis murumunade jt seente eospulbrist. Linné väitis, et mõninga pingutusega võinud ta neid ussikesi isegi palja silmaga näha.

Võttis tükk aega, enne kui inglise zoo-

loog John Ellis suutis vanameistrile selgeks teha, et igas seisvas vees, ka jõevees leidub rohkelt putukate mune. Sobivais tingimuses arenevad neist vastased – pisikesed ussikesed. 1773. aastal pani Kuningliku Seltsi, st Briti akadeemia sekretär asjaloole punkti. Ta kirjutas: "Kui suured teadlased jõuavad katsete abil uue avastuseni, on kombeks seda ilma eksperimenti kordamata tõe pähe võtta. Nii juhtus ka parun Münchhauseni taime- ja loomade kohta tehtud imestust äratanud, ennekuulmatu avastusega, mis tegelikkuses osutus pentsikuks absurdiks."

Perekond *Chaos* oli aga juba kirjeldatud, tähtsas käsiraamatus ära trükitud ja teadusmaailma pidi laiali läinud.